

1988, 28. dubna – *Žádost mluvčích Charty 77 Stanislava Devátého, Miloše Hájka a Bohumíra Janáta, místopředsedy Mezinárodní federace pro lidská práva Ladislava Lise a Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných československým úřadům o vyšetření smrti Pavla Wonky za účasti nezávislých lékařů adresovaná Federálnímu shromáždění ČSSR, ministru zdravotnictví ČSR MUDr. Jaroslavu Prokopci a ministru spravedlnosti ČSR JUDr. Antonínu Kašparovi (sdělení VONS č. 752, dokument Charty 77 č. 23/88).*

Dne 26. 4. 1988 náhle zemřel ve věznici MS ČSR v Hradci Králové Pavel Wonka z Vrchlabí.¹ Letos v únoru se vrátil z vězení po odpykání 21 měsíčního trestu; byl odsouzen zejména za to, že v r. 1986 rozšiřoval svůj vlastní volební program, jímž se chtěl účastnit voleb do Federálního shromáždění jako nezávislý kandidát. Pavel Wonka považoval tento rozsudek za protiprávní, a proto neplnil ani podmínky ochranného dohledu po propuštění na svobodu. Proto byl dne 5. dubna znovu vzat do vazby a 20. dubna odsouzen k 5 měsíčnímu odnětí svobody v II. NVS. Tento rozsudek nebyl pravomocný, Pavel Wonka zůstal nadále ve věznici MS ČSR v Hradci Králové.

Charta 77 a Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných vydaly v průběhu posledních tří let ve prospěch tohoto vězně svědomí řadu dokumentů a sdělení.² Je to poprvé, kdy za desetiletou činnost VONS musíme konstatovat úmrtí politického vězně.³

Pětatřicetiletý Pavel Wonka zemřel ve vězení a ať jsou příčiny jeho smrti jakékoliv, je třeba do nejmenších podrobností vymezit odpovědnost orgánů a příslušníků Sboru nápravné výchovy ministerstva spravedlnosti ČSR a vyvodit z toho příslušné závěry. Žádáme proto Federální shromáždění, aby vyšetřilo okolnosti smrti Pavla Wonky a aby výsledky šetření zveřejnilo. Považujeme za nutné rovněž požádat ministry zdravotnictví a spravedlnosti vlády ČSR, aby souhlasili s účastí nezávislých lékařů při pitvě. Za tím účelem jsme požádali amerického lékaře z Harvardovy

univerzity Roberta S. Lawrence a další lékaře, aby se pitvy zúčastnili. Tito lékaři projeví předběžný souhlas.⁴

Informace o Chartě 77, r. 11, 1988, č. 9, s. 4.

POZNÁMKY

- ¹ Viz parte Pavla Wonky, LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. IV/13, kart. 58; viz též německy psanou širší verzi parte připravenou Mezinárodní společností pro lidská práva a publikovanou in: *Zpravodaj* (Curych) 21, 1988, č. 5, s. 20.
- ² K perzekuci Pavla Wonky viz sdělení VONS č. 394, 536, 544, 585, 625, 626, 638, 640, 648, 649, 667, 673, 688, 712, 744, 751, 762 a 859, dokumenty č. 397, 539, 547, 588, 628, 629, 641, 643, 651, 652, 670, 676, 691, 715, 747, 754, 765 a 863.
- ³ K Wonkově úmrtí se mluvčí Charty 77 Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát vyjádřili též v nekrologu vydaném 3. 5. 1988 (dokument Charty 77 č. 26/88). V jeho závěru bylo uvedeno: „*Ať již byla příčina jeho smrti jakákoliv – a měla by být pravdivě zjištěna – je Pavel Wonka nesporně obětí nezákonné soudní a vězeňské praxe.*

Jeho smrt – možná nepochopitelná mnoha lidem ponořeným do konzumního způsobu života – se musí pro všechny, jimž není lhostejný osud bližního, stát mementem, že pozornost k osudům nespravedlivě stíhaných není nikdy dostatečná. Především by se ale smrt vězně přesvědčení Pavla Wonky měla stát mementem a apelem pro nejvyšší politické orgány v Československu: aby nedopustily další nespravedlivé stíhání a věznění, aby konečně začaly radikálně měnit právní řád, soudnictví a vězeňství v naší zemi v souladu s mezinárodními pakt, na něž přistoupily.

Smrt Pavla Wonky, důsledného zastávce občanských práv, nesmí být zapomenuta.“ CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 2, Praha 2007, s. 1002–1003.

Mluvčí Charty 77 spolu s místopředsedou Mezinárodní federace pro lidská práva Ladislavem Lisem pak 11. 5. 1988 vydali prohlášení adresované České národní radě a vládě ČSR, v němž informovali o případu P. Wonky a o ohlasech jeho smrti, požadovali její důsledné vyšetření a zahájení kompletní revize justiční praxe a vězeňství (dokument Charty 77 č. 29/88). V tomto prohlášení bylo uvedeno: „*V pátek 6. května jsme se ve Vrchlabí naposledy rozloučili s Pavlem Wonkou. Vytrvalost a neohroženost, s níž tento právník-samouk bojoval proti všem druhům a projevům bezpráví a nespravedlnosti, sklízela už dlouho náš respekt. Nenávisť, kterou jeho práce vyvolávala*

u různých institucí jeho kraje, nás přitom vedla k obavám o jeho osud. Tyto obavy se teď nečekaně tragickým způsobem naplnily: Pavel Wonka zemřel, přičemž spoluodpovědnost justičního a vězeňského aparátu za jeho předčasnou smrt ve vězení je naprosto zřejmá.

[...] Jeho rodina nebyla oficiálně vyrozuměna ani o jeho vzetí do vazby, opět v rozporu se zákonem, ani o konání hlavního líčení, kterého se tudíž nemohla zúčastnit. Dodnes nedostala ani opis rozsudku. O výsledku soudního líčení byla informována pouze písemně obhájcem, který zároveň upozorňoval na Wonkův vážný zdravotní stav. O jeho smrti byla rodina spravena toliko stručným telegramem. Nikdo z vězeňské správy se nenamáhal uvědomit ji o Wonkově smrti a jejich příčinách osobně či dopisem. Rodina tak zůstala dlouho odkázána jen na útržkovité zprávy zahraničního rozhlasu. A aby snad cynismu nebyl konec, od smrti Pavla Wonky až do jeho pohřbu byli pozůstalí pod neustálým policejním dohledem.

Domníváme se, že i tento stručný výčet snadno doložitelných faktů podává otřesné svědectví o pokleslosti české justice, nelidskosti právních předpisů a marasmu českého vězeňského aparátu. Wonka na tento úpadek po celý svůj život upozorňoval a nyní ho musel dosvědčit i vlastní smrtí. Jeho případ byl obecně znám a mezinárodně sledován. Otázkou však zůstává, kolik neznámých lidí, o jejichž utrpení se nikdy veřejnost nedozví, se už stalo a stále stává obětí této upadlé justice.

Žádáme proto Českou národní radu, aby okamžitě zahájila kompletní revizi soudobé české justiční praxe a českého vězeňství. Charta 77 v mnoha svých dokumentech podala v tomto směru už zcela konkrétní návrhy, na něž se tu odvoláváme. Některé kroky je však nezbytné učinit hned:

1) Jsme přesvědčeni, že vážnost svého úmyslu zabývat se stavem zákonnosti může prokázat Česká národní rada v tuto chvíli jediným možným způsobem – odvoláním ministra spravedlnosti ČSR dr. Antonína Kašpara, který nese za oba sektory, justici i vězeňství, přímou a ústavní odpovědnost a který se o jejich smutný stav nejednou osobně zasloužil. Bude-li ministrem on, lze se jen stěží nadít skutečné nápravy. Zatím musíme s politováním konstatovat, že jako přímý výsměch do očí celé naší veřejnosti jsme pouhý jeden den po smrti Pavla Wonky zaznamenali zprávu, že dr. Kašparovi byl prezidentem republiky propůjčen Řád Vítězného února.

2) Znovu zdůrazňujeme, že je nezbytné do nejmenších podrobností vymezit osobní odpovědnost prokurátora, soudce i orgánů a příslušníků Sboru nápravné výchovy Ministerstva spravedlnosti ČSR za tragický osud Pavla Wonky a z jejich jednání vyvodit patřičné závěry. Zároveň žádáme, aby byla při České národní radě vytvořena komise nezáujatých právníků, která by objektivně posoudila opodstatněnost Wonkova trestního stíhání a věznění. Těto komisi nabízáme svou spolupráci.

3) Žádáme okamžitě propuštění všech politických vězňů na svobodu. Zvlášť naléhavé jsou případy Jiřího Boháče, Vladimíra Červeně, Viktora Dedery,

ing. Petra Hauptmanna, Dalibora Helštýna, Ondřeje Hocha, Walt[e]ra Kani, Michaela Kellera, Petra Obšila, Kamila Petrovického, Ivana Polanského, Josefa Römra, Františka Veise a Jiřího Wolfa. Mnozí z nich jsou navíc ve velmi špatném zdravotním stavu. Je proto nezbytné, aby se okamžitě vytvořila nezávislá komise složená z lékařů, zástupců Červeného kříže a dalších odborníků, která prověří soudobou zdravotní péči v českých věznicích. Současně žádáme, aby se skoncovalo se zneužíváním zákona o ochranném dohledu v případech propuštěných politických vězňů.

4) Dále žádáme, aby byla okamžitě vytvořena zvláštní nezávislá komise, která bude komplexně zkoumat celkový stav české justice a českého vězeňství a vypracovávat příslušné zprávy i zákonné podklady pro jeho důkladnou reformu a předkládat je České národní radě. I této komisi nabízíme spolupráci.

5) Je nezbytné, aby vězeňství bylo podřízeno veřejné kontrole a aby z věznic a tzv. nápravně výchovných ústavů bylo snato ono tabu, kterým je obestírají orgány státní moci už od padesátých let. Jedině kontrolou veřejnosti, jejím zájmem o vězeňství, může být dosaženo nápravy. V tomto smyslu je třeba novelizovat zákon o výkonu trestu odnětí svobody a řád výkonu vazby.

Případ Pavla Wonky alarmuje. Chce-li se Československo sedmdesát let po svém vzniku počítat mezi kulturní a civilizované státy, musí tento alarmující hlas slyšet a na jeho výzvu odpovědět.“ CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN (eds.): CHARTA 77, sv. 2, s. 1007–1008.

Mluvčí Charty 77 Tomáš Hradílek, Dana Němcová a Alexandr Vondra vydali 20. 4. 1989 dokument nazvaný „Vzpomínka na Pavla Wonku“ k prvnímu výročí smrti P. Wonky (dokument Charty 77 č. 32/89). Tamtéž, s. 1113–1114.

V reakci na Wonkovu smrt vznikla mj. petice z 15. 8. 1988 adresovaná Ministerstvu spravedlnosti ČSR, Ministerstvu vnitra ČSSR, vládě ČSSR a Federálnímu shromáždění ČSSR, která obsahovala připomenutí represí komunistické moci vůči svým odpůrcům, protest proti zabití Pavla Wonky, žádost o propuštění vězňů svědomí z vězení, novelizaci trestního práva a potrestání příslušníků Sboru nápravné výchovy odpovědných za zločiny a umožnění představitelům mezinárodních organizací objektivně posoudit poměry ve věznicích. Petice byla publikována in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 17, s. 18–19. Její iniciátoři Ivan Jirous a Jiří Tichý byli odsouzeni roku 1989 k šestnácti, resp. šesti měsícům odnětí svobody nepodmíněně. K případu Ivana Jirouse a Jiřího Tichého viz sdělení VONS č. 830, 836, 869, 934, 954, 977, 989 a 1001, dokumenty č. 834, 840, 873, 938, 958, 981, 993 a 1005. Ministerstvu zdravotnictví ČSR, Ministerstvu spravedlnosti ČSR a Federálnímu shromáždění ČSSR byla adresována petice československých občanů z 19. 5. 1988 (za správnost podpisů ručil Jan Šimsa) obsahující žádost o prošetření okolností smrti Pavla Wonky a poměrů ve věznici v Hradci Králové. Se závěry šetření měla být po jeho skončení seznámena veřejnost. Petice i s podpisovými archy je uložená in:

LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. IV/13, kart. 58. Petici podepsalo zhruba 130 občanů převážně z Brna a Východočeského kraje. Stanovisko Demokratické iniciativy zaslané federální vládě z 10. 5. 1988 obsahovalo požadavek neprodleného ustavení mimořádné komise s účastí zástupců nezávislých politických aktivit, která měla vyšetřit okolnosti Wonkovy smrti a seznámit s výsledky vyšetřování veřejnost. Viz článek „Českoslovenští občané k úmrtí Pavla Wonky“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 12, s. 13. Ústy Miklóše Duraye vyslovil rodině Wonkových soustrast Výbor na ochranu práv maďarské menšiny v Československu. V kondolenčním dopisu bylo uvedeno: „*Pavel Wonka je další obětou [boja] za občanskou slobodu. Jeho pamiatka ostává v našich srdciach a jeho meno je už vyryté na symbolickej mramorovej doske s menami tých, ktorí sa obetovali za spravodlivejší život.*“ Cit. dle článku „Z projevů soustrastí“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 10, s. 12.

K ohlasu perzekuce a smrti Pavla Wonky viz dále mj. dokument „Bezprostřední reakce na tragickou smrt Pavla Wonky“ obsahující dopis Karla Srpa předsednictvu vlády ČSSR, části dopisu Jiřího Kantůrka a Libuše Šilhánové prezidentu republiky a prohlášení vedoucího delegace USA na následné schůzce KBSE ve Vídni velvyslance Warrena Zimmermana uložené in: LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. IV/14, kart. 58; text Evy Kantůrkové „Kdo se bude kát? (památce Pavla Wonky)“, tamtéž, sign. IV/23, kart. 58; informační leták obsahující vzpomínku Jiřího Wonky na bratra, portrét P. Wonky a žádost veřejnosti o informování VONS o dosud nezveřejněných případech politické perzekuce, tamtéž, sign. IV/26, kart. 58; dokument vypracovaný doc. Stanislavem Spunou „Případ Pavla Wonky (Posudek z pohledu právníka)“, tamtéž, sign. IV/31, kart. 58; dopis prezidentky curyšské regionální skupiny IGF, pracovní skupiny ČSSR Dany Seidlové a Svatopluka Karáska z 29. 8. 1988 obsahující žádost Mezinárodnímu červenému kříži o pomoc československým politickým vězňům nacházejícím se ve špatném zdravotním stavu, k níž bylo připojeno několik dokumentů vztahujících se k perzekuci a smrti Pavla Wonky, tamtéž, sign. IV/34, kart. 58; článek „Smrt Pavla Wonky varuje“ in: *Nový domov* 39, 1988, č. 9 (5. 5.), s. 1 a 3; článek Josefa Čermáka „Případ Pavla Wonky“ a prohlášení československého velvyslanectví ke smrti P. Wonky in: *Nový domov* 39, 1988, č. 12–13 (23. 6.), s. 9; článek vydaný k prvnímu výročí Wonkovy smrti obsahující informace o této smrti a dalších případech brutality československého bezpečnostního aparátu, kritiku nedůsledného postoje kanadské vlády vůči československému režimu a snímek bratrů Wonkových odváděných do vězení in: *Nový domov* 40, 1989, č. 8 (20. 4.), s. 1; článek „Za Pavlem Wonkou“ in: *Londýnské listy*, 1988, květen, s. 9–13; článek o smrti a pohřbu P. Wonky obsahující text dokumentu Charty 77 č. 26/88 „Za Pavlem Wonkou“ in: *Zpravodaj* (Curych) 21, 1988, č. 6, s. 1–3; článek „Smrt Pavla Wonky“ in: *Našinec* 5, 1988, č. 49 (květen), s. 15–16;

článek „U. S. physicians do autopsy on Czech political prisoner“ in: *The Gasette*, 10. 5. 1988; článek o zařazení Františka Tomáška a Pavla Wonky západoněmeckým deníkem *Die Welt* mezi deset nejvýznamnějších osobností roku 1987 in: *Kulturní klub* 7, 1988, č. 1, s. 6; článek „K výročí Pavla Wonky a Jaromíra Šavrdy“ o pietních aktech k prvnímu výročí smrti Pavla Wonky a Jaromíra Šavrdy in: *Informace o Chartě 77*, r. 12, 1989, č. 9, s. 20; zpráva o policejních perzekucích při pietním aktu ve Vrchlabí k prvnímu výročí smrti P. Wonky in: *Informace o Chartě 77*, r. 12, 1989, č. 10, s. 17; článek obsahující text osobního dopisu ministra práce a sociálních věcí SRN Norberta Blüma ke smrti P. Wonky in: *Demokracie v exilu* 31, 1988, č. 3 (červen), s. 1; návrh Gustava Nesta na vytvoření Ceny Pavla Wonky in: *Hlasy Čechů a Slováků v Austrálii* 10, 1989, č. 1, s. 9, a vyjádření Jaroslava Kovářička k návrhu in: *Hlasy Čechů a Slováků v Austrálii* 10, 1989, č. 3, s. 1–2; článek „Political prisoner dies in Czechoslovak prison“ in: *News from Helsinki Watch*, 6. 5. 1988, uloženo in: LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. IV/37, kart. 58; brožura Křesťanské akce za odstranění mučení (Action des chrétiens pour l'abolition de la torture), skupiny ze Sarrebourgu (Moselle) obsahující zprávu o pronásledování bratrů Wonkových, kteří byli pod patronací této skupiny ACAT, portrét P. Wonky, volební program P. Wonky před volbami do Sněmovny národů FS ČSSR v roce 1986, poslední rozhovor s P. Wonkou, parte P. Wonky, vzpomínku Václava Havla na P. Wonku a články v zahraničním tisku k jeho smrti, LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. V/1, kart. 58; brožura „Pavel Wonka. Vězeň svědomí. 23. 1. 1953 – 26. 4. 1988“ z roku 1990. Tamtéž, sign. V/10, kart. 58.

- ⁴ Smrt Pavla Wonky vyvolala mimořádnou pozornost nejen v Československu, ale i v zahraničí. Komunistický režim v Praze se ocitl pod silným tlakem nejenom různých lidskoprávních, odborových a profesních organizací a politických stran, ale i západních vládních představitelů. Otázka Wonkovy smrti se opakovaně stala předmětem jednání následné schůzky Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě ve Vídni. Dne 29. dubna 1988 přednesl velvyslanec USA ve Vídni a vedoucí delegace USA na vídeňské schůzce KBSE Warren Zimmermann na plenárním zasedání projev, který byl celý věnován kauze Pavla Wonky. Přiblížil jeho předchozí konfrontace s komunistickým režimem a připomenul, že se jeho případem na vídeňském jednání již v minulosti zabývali. Důrazně vyzval k vyšetření Wonkovy smrti a připomenul další případy porušování lidských práv v Československu. K ofenzivě americké diplomacie v souvislosti se smrtí Pavla Wonky viz edici dokumentů BLAŽEK, Petr – JAKOUBEK, James V. (eds.): „Vysoce znepokojující záležitost“. Edice dokumentů o smrti Pavla Wonky z archivu Ministerstva zahraničí USA, *Securitas Imperii* 17, Praha 2010, s. 126–183.

Představitelé pražského režimu se odpovědnosti za smrt P. Wonky bránili. Označovali jí za nešťastnou nehodu, které se nedalo předejít. Opírali

se zejména o výsledky první pitvy, kterou provedli 27. 4. 1988 lékaři ze soudně-lékařského oddělení Krajského ústavu národního zdraví v Hradci Králové, podle níž byla bezprostřední příčinou Wonkovy smrti náhlá plicní embolie. Podle pitevního protokolu byly jako komplikace vedoucí k Wonkově smrti určeny „*opakované embolisace větví plicnice krevními vmetky; ložiskové infarkty čerstvého data v tkáni obou plic; hlenohnisavý zánět sliznice průdušek; ložiskový hnisavý laločkový zánět plic; prudké roztažení pravé srdeční komory*“. Za přímou příčinu smrti byla označena „*nedostatečnost pravého srdce při embolisaci větví plicnice*“. Na těle P. Wonky byly dále nalezeny povrchní úrazové změny, které údajně neměly se smrtí souvislost. V pitevním protokolu i v následně zprávě byly Wonkovy zdravotní problémy, které měly způsobit jeho smrt, dávány do přímé souvislosti s jeho předchozími hladovkami. Viz protokol o pitvě těla P. Wonky podepsaný doc. MUDr. Milanem Srchem, CSc. ze soudně-lékařského oddělení Krajského ústavu národního zdraví v Hradci Králové uložený in: LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. I/5, kart. 58; dokument obsahující znalecký posudek z oboru interního lékařství k úmrtí P. Wonky vypracovaný soudním znalcem z oboru zdravotnictví prof. MUDr. Vladimírem Skaunicem z Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové z 5. 7. 1988 a záznam jeho odpovědí na otázky prokurátora vypracovaný na Vojenské obvodové prokuratuře v Hradci Králové, tamtéž. Viz též protokol vypracovaný 26. 4. 1988 pracovníky SNB – Obvodního oddělení VB 2 Hradec Králové o ohledání místa úmrtí a těla P. Wonky a znalecký posudek soudních znalců z oboru zdravotnictví MUDr. Petra Hottmara, MUDr. Petra Laciny a MUDr. Milana Srcha o prohlídce a pitvě těla P. Wonky, tamtéž, sign. I/3 a 4, kart. 58.

Dne 27. 4. 1988 tak sice krajský prokurátor v Hradci Králové (v zastoupení JUDr. Jiřím Komárkem) zahájil trestní stíhání ve věci úmrtí Pavla Wonky, neboť „*okolnosti smrti nasvědčují tomu, že smrt poškozeného nastala v důsledku jednání další osoby, jež by bylo nutno kvalifikovat jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 224, odst. 1 tr. zák.*“, vojenský obvodový prokurátor v Hradci Králové (v zastoupení náměstkem vojenského obvodového prokurátora mjr. JUDr. Pokorným) však 29. 9. 1988 trestní stíhání zastavil, neboť vyšetřovaný skutek nebyl shledán trestným činem. V usnesení bylo mj. uvedeno: „*Tvrzení svědků [Roberta] Balásze a [Mariana] Absolona, kteří s Pavlem Wonkou byli na jedné cele, že Pavel Wonka v období od 22. do 26. dubna 1988 se častěji dožíval lékaře a že příslušníci SNV konající službu na to nereagovali, bylo vyvráceno výpověďmi příslušníků, kteří v tyto dny vykonávali ve Věznici MS v Hradci Králové službu a o jejich[ž] věrohodnosti nelze pochybovat, neboť měli příkaz chování Pavla Wonky sledovat, jeho požadavky zapisovat do knihy ev. č. 29 a realizovat, což také skutečně činili.*

[...] *Za daného skutkového stavu tedy nelze v žádném případě vyvodit trestní odpovědnost za úmrtí obviněného Pavla Wonky vůči jiným osobám, příslušníkům SNV či lékařům SNV a je nutno konstatovat, že smrt si Pavel Wonka přivodil*

vylučně sám tím, že snížil příjem potravy takovým způsobem, že u něho došlo k metabolickému rozvratu, který ve spojitosti s malou fyzickou aktivitou, kterou vyvíjel, byl příčinou vzniku trombózy žilních pletenců malé pánve, v důsledku které došlo k embolizaci plicnice a k následnému selhání pravého srdce.“ Usnesení o zastavení trestního stíhání viz in: tamtéž, sign. I/13, kart. 58; usnesení o zahájení trestního stíhání je uloženo in: tamtéž, sign. I/8, kart. 58; dále viz zápisy o výpovědi a protokoly o výsleších svědků – příslušníků SNV a Wonkových spoluvězňů uložené in: tamtéž, sign. I/9 a 10, kart. 58.

Vedení KSC bylo o úmrtí Pavla Wonky informováno ve dvou zprávách, které 27. a 28. dubna 1988 připravilo oddělení státní administrativy ÚV KSČ (XIII. oddělení ÚV KSČ). Publikovány jsou v edici dokumentů ŽAČEK, Pavel (ed.): Organizace a řízení represe v ČSSR. Operační štáby generála Lorence 1988–1989. Edice dokumentů, *Securitas Imperii* 4, Praha 1998, s. 106–108.

Masivní zahraniční nátlak nakonec vedl k tomu, že Praha umožnila dvěma zahraničním lékařům (profesor Robert S. Lawrence z Harvardovy univerzity a profesor Robert H. Kirschner z univerzity v Chicagu), aby vykonali druhou, nezávislou pitvu, kterou provedli v Hradci Králové 4. 5. 1988. Dne 5. května 1988 se na základě předchozí žádosti setkali s vězněným signatářem Charty 77 Jiřím Wolfem, který v této době trávil ve Valdicích již šestý rok. Výsledkem návštěvy amerických lékařů bylo zlepšení podmínek jeho věznění. Lawrence a Kirschner požádali vedení věznice, aby Wolf dostal brýle, bylo mu poskytnuto oční a neurologické vyšetření a zlepšeny jeho pracovní podmínky. Podle depeše velvyslance USA v Praze Juliana Niemczyka zasláné 6. 5. 1988 americkému Ministerstvu zahraničních věcí američtí lékaři vyjádřili uspokojení nad přístupem československých úřadů a nad kvalitou vybavení forenzní laboratoře v Hradci Králové. Jejich závěr byl obdobný jako u první pitvy, příčinou smrti byla plicní embolie. Jak však uvedli, zatím nezjistili, co k ní vedlo. Nedostali také výsledky některých vyšetření, která by mohla tuto otázku objasnit. Viz BLAŽEK – JAKOUBEK (eds.): „Vysoce znepokojující záležitost“, s. 129; k pobytu amerických lékařů v Československu viz sdělení mluvčích Charty 77 Stanislava Devátého, Miloše Hájka a Bohumíra Janáta z 10. 5. 1988 o rozhovoru, který s nimi vedli (dokument Charty 77 č. 28/88). CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 2, Praha 2007, s. 1005–1006; též zprávu organizací Helsinki Watch a Lékaři za lidská práva (*Physicians for Human Rights*) „Medical mission to Czechoslovakia“ z července 1988 uloženou in: LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. IV/20, kart. 58; k předchozímu jednání amerického lékaře a představitel organizace Lékaři za lidská práva Roberta S. Lawrence s československými úřady o možnosti návštěvy politických vězňů viz informací mluvčích Charty 77 Stanislava Devátého, Miloše Hájka a Bohumíra Janáta z 12. 1. 1988 publikovanou in: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN (eds.): *CHARTA 77*, sv. 2,

s. 973–974. Návštěvu amerických lékařů zneužilo propagandisticky Rudé právo, které přineslo 7. 5. 1988 článek Jaroslava Kojzara a Karla Waltra nazvaný „Pravda proti výmyslům“, který byl doplněn zkráceným rozhovorem s Kirschnerem a Lawrencem. Podle tohoto článku zneužívaly západní země Wonkovy smrti k útokům proti „naší společnosti“.

Ani přes domácí i zahraniční tlak včetně úsilí rodiny a přátel Pavla Wonky se ani po listopadu 1989 nepodařilo dosáhnout usvědčení a potrestání viníků jeho smrti. Svědčí o tom mj. zpráva o dosavadním stavu vyšetřování dočasné vyšetřovací komise České národní rady pro vyšetřování okolností smrti Pavla Wonky z 23. 4. 1990, v níž je mj. uvedeno: „Bezprostřední příčinou smrti Pavla Wonky bylo srdeční selhání. Smrt nastala s největší pravděpodobností bez přímého cizího zásahu. Nelze však vyloučit, že byla způsobena úmyslným nebo nedbalostním porušením povinností, které ve svém souhrnu vedlo k absolutnímu konci Pavla Wonky. Jednání orgánů činných v trestním řízení, tj. okresního prokurátora v Trutnově JUDr. Josefa Doležala, intervenující prokurátorky JUDr. Elišky Rychlikové a samosoudkyně Okresního soudu v Trutnově JUDr. Marcely Horváthové a obhájce JUDr. Milana Jelínka nelze vztáhnout do přímé příčinné souvislosti s úmrtím Pavla Wonky.

Obdobný závěr však nelze učinit o příslušnicích Sboru nápravné výchovy ve věznicích Hradec Králové a příslušnicích StB. Jejich úloha a případný podíl na trestním stíhání a smrti Pavla Wonky zůstávají zatím neobjasněny. Komise proto předává získané poznatky příslušnému orgánu činnému v trestním řízení, aby ten posoudil formu a míru zavinění jednotlivých osob.“ Zpráva je uložena in: LP, Sb. VONS, inv. č. 335, sign. I/14, kart. 58.

JUDr. Marcela Horváthová byla roku 1992 doživotně jmenována soudkyní a na Okresním soudu v Trutnově působila donedávna. Stejně jako předseda senátu Městského soudu v Praze Jan Rojt (který však soudnictví záhy opustil) nebo předseda senátu Nejvyššího soudu ČSR Pavel Janda nebyli nikdy pohnáni k zodpovědnosti. Viz např. BÍLEK, Vladimír: Poslala Wonku do vězení, kde zemřel, *Mladá fronta Dnes – Hradecký kraj*, 12. 11. 2004, s. 3; NĚMEČEK, Tomáš: Neslušná otázka: Ctihodnosti, byla jste také v KSČ?, *Hospodářské noviny*, 1. 8. 2007, s. 9; DRDA, Adam: Co se v padesátých letech naučš... Příběhy bezpráví, *Lidové noviny*, 13. 11. 2007, s. 11.

S tímto stavem se nesmířil bratr Pavla Wonky Jiří, který se po roce 1989 snažil očistit svého bratra a dosáhnout potrestání viníků jeho smrti, přičemž verbálně napadl i osoby, které podle jeho názoru nesly za tragický osud Pavla Wonky zodpovědnost. Vystavil se tím trestním stíháním, které byly zastaveny až udělením milosti – v roce 1992 od premiéra Jana Stráského (právo udílet milost měl v období po abdikaci prezidenta V. Havla) a v roce 1995 od prezidenta Václava Havla. Jeho případem se zabýval i Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, o čemž svědčí dokumentace uložená in: LP, Sb. VONS, inv. č. 336, kart. 59.

Vedle výše citovaných zdrojů se dokumentace k tragické smrti Pavla Wonky a k jejímu vyšetřování nachází na řadě dalších míst. Uvést je třeba mj. ABS, materiály dočasné vyšetřovací komise České národní rady pro vyšetřování okolností smrti Pavla Wonky, příloha k ČVS ÚVP-38/11-92; též ABS, inspekce ministra vnitra ČSFR, vyšetřovací spis ve věci trestního oznámení Jiřího Wonky na příslušníky obvodních oddělení VB v Trutnově a Vrchlabí obviněné ze zavinění smrti jeho bratra, ČVS: IM-42/30-90.

Ke smrti Pavla Wonky, jejímu vyšetřování a protestům mezinárodní i domácí veřejnosti viz dále mj. HRUDKA, Jan: Boj s totalitou stál Pavla Wonku život. Wonkův pohřeb ve Vrchlabí se stal prvním masovým protestem proti komunistickému režimu, *Mladá fronta Dnes – Hradecký kraj*, 15. 11. 2003, s. 3; PLACÁK, Petr: *Fízl*, Praha 2007, s. 131–133 a 239–240; NAVARA, Luděk: Wonka, in: *týž: Nové příběhy železné opony*, Brno 2007, s. 226–239. Wonkovu případu byl věnován díl „Kolektivní vražda“ televizního cyklu *V zajetí železné opony* (režie Petr Lokaj, 2007), <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10121085020-v-zajeti-zelezne-opony/407235100221021-kolektivni-vrazda>, [28. 2. 2014].